

POSTESCHATOLOGINĖS SAŽINĖS RŪPESČIAI IR BUDRUMAS

„Manau, kad...“ *Pokalbiai su Tomu Venclova. Vilnius, Baltos lankos, 2000.*

Kultūriniai paradigminiai politinio socialinio gyvenimo išpaudai, jų dabarties slinktybės bei istorinių ženklų analizė naujoje Tomo Venclovos knygoje, kaip ir ankstesniuose kritiniuose kultūrologiniuose jo tekstuose, išikūnija it humanistinę poziciją iškiliai reprezentuojantys XX amžiaus probleminio personalizmo (*manau, kad...*) akcentai.

Ne pripuolamai madingas, o fundamentiškai naudingas Lietuvai antropocentrinis žvilgsnis į krašto praeities / dabarties krizes bei vietos pasaulyje perspektyvas; tai ypač žadina kritinę Lietuvos pilietinio / politinio brandumo, vadinasi, šių kokybių atpažinimo bei jų aktingumo, savastį (iki nuostatos, jog tam tikrais periodais kova už demokratiją negali būti pasyvi, – įsitikinęs autorius, vienas iš nedaugelio turinčiųjų moralinę teisę šitaip teigti ir nebūti apkaltintas nei demagogija, nei istoriškai lyg ir nenukraujavusia lietuvio trauka slenkančiam konformizmo grafikai). Mat Venclova – neprisitaikymo ir nepasidavimo intelektualą gniuždančių politinių sistemų reglamentams pavyzdys. Įkandin gyvybiškai aktualiam, prieš gėntinius uniformizmus nukreiptam A. J. Greimo, V. Kavolio, A. Štromo palikimui, Venclova stiprus, kai iš pagrindų nepritaria begėdiškai aukštinamoms / intelektualinę bejėgystę simulantiskai eskaluojamoms stigmoms, tai yra nesitaiko su užsispyrusiai nelanksčios tautinės saviadoracijos kultais. Tačiau pastariesiems jokiū būdu nepriešinamas kursas į egzaltuotą saviplaką, kadangi šios pavaidalai Lietuvoje – dar akivaizdesnė kritinio sąmoningumo parodija – tad dar labiau dezorganizuotų (ir dezorganizuoja) bent kiek optimalesnį politinės, kūrybinės ar ūkinės veiklos pozityvą. Tolydžio besiafišuojančių ne kultūrinio biografiškumu įkoduotų, o, anot Venclovos, tik *mitiniu* kalbos ir tautos prestižų palaikomų orientyrų gausos išties nepajėgus reviduoti vien, tarkim, mokslininkų istorikų aktyvas (E. Gudavičius ir kt.). Literatūrologinė lingvistinė lietuvių kultūros visuminės veiklos ekspertizė kol kas neatlikta,

neskubama jai išskirti nei greitosios, anei perspektyvaus veikimo pagalbos ekipažų. Tad neverta tikėtis, jog kažkas sureaguos į Venclovos abejones dėl V. Mykolaičio-Putino *Rūpintojėlio* premodernistinės kilmės banalumo ar dėl kultinio pamaldumo M. K. Čiurlioniui, kai vietomis dėl to būna, pasak knygos autoriaus, net „truputytį šleikštu“. Vertybinio piramidžiškumo korekcijoms lituanocentristinė Lietuva kol kas nėra nei pa(s)lanki, anei joms pasirėngusi, greičiau priešingai – jai nė *truputyčio* nebūna dėl nieko šleikštu. Jau tokiam apsišaukėliškuumų stabilizacijos kóntekste Venclovos knygos visuma yra prioritetus skaidrinantis bei jų vertes „civilizuotu balsu“ reorganizaciškai intonuojantis (o ne izoliacionizmą saldžiai balzamuojantis) verdiktas; signalizuojama ir iš šalies, ir tarytum iš vidaus, nes Venclova yra laisvas nuo autoritetų atsainumu „dabinančios“ arogancijos ar emocijų žaidzas draskančių, tai yra pigiai provokuojančių, kultūrinio terorizmo ekscesų.

Vertinamoji autorio intencija kykla tiesiog ne iš lietuviškajam honorui įgimtos naminės ortodoksijos ar archaizuotu lokalumu pridusintos svaigios žinoviškumo priklausomybės. Venclova neatstovauja jokiems daugumos lepinamiems masinių psichozijų batalionams, nes jis ypač atokus (ne tik geografiškai) nuo tolregiškiau procesus fokusuoti neįgalios patriotinių raudų savihipnozės. Žmogus jam – net kaip tautinės bendrumo menės subjektas – išeitį privalo rasti, remdamasis inteligentiškosios kritinės savistabos trenžais („nepakantumams atsiranda dėl neaukšto kultūros lygio“ [P. 175]), ergo, Lietuvą ir lietuvius kamuoja „aiškaus kritiško mąstymo ir ramaus neisteriško savęs vertinimo stoka“ [P. 85]. Gaila, bet Lietuvoje kol kas labiau tikėtinas entuziazmas „išbadyti akis (!)“ tokią padėtį matantiems bei ją diagnozuojantiems, negu kvietimas sėsti ir neisteriškai pakalbėti apie savo pačių aklumus bei isterijas iš esmės.

Nepasiduodama dirbtinai gavelėjamas, istoriškai dažniausiai išsiduksėjusios politinės

savigynos bei mitinės savigyros pozoms. Mat jų pragaištingumas nėra tik nekaltas ir juokingas, nes, atsikračius režiminės svetimųjų valdžios bei ideologemų, pastarųjų vietą netrunka okupuoti savo pačių egzistenciją infliaciškai plaunantys ritualizmai, kokčiais apeigiškumais perdozuoti naujojo šventybiškumo teatrai. Lietuvoje nesusikrato sveiko politinio pragmatizmo ir kultūrinio idealizmo balansas, nes jo sudedamosios dalys – intrigantinis cinizmas prieš tokį pat už širdies griebiantį veiklos naivumą, prėskumą ir teorinį drungnumą. Kolektyvistinis doktrinieriškumas Lietuvoje nėra išmaitintas intelektualinio ansambliškumo įdirbiais. Tuomet net valstybės saviraiška gali pakliūti į savus provincialios retorikos ir mėgėjiškos (tačiau įžūliai save pristatinėjančios) rezervatinės psichologijos spąstus. Lyg ir keičiasi kartos, tačiau iš esmės vyksta tik mechaninė sargybinių korpuso kaita; tarytum karavanas ir jį aptarnaujantys komandorai liktų tie patys... Ir niekam nė motais, kad ši paveldėjamoji teisė ir neperspektyvi, ir net totaliai pavojinga, kadangi negali būti plojama jokiai – nei stagnaciškai droviam, anei anarchistiškai aklam – reformizmui. Kita vertus, juos vaduojanti politizuotą panegirikų bei oracijų / ovacijų palyda tik spartina vakuojančių idėjų banko griūtį. Tačiau lietuvio sąmonė net XXI amžiaus pradžioje, regis, dar negali pasirašyti po tokia įspėjamąja Venclovos išpažintimi (kuri, beje, jau J. A. Herbačiauskui buvo akivaizdi): „Po komunizmo nacionalizmas antroji man nepriimtina doktrina“ [P. 13].

Sintetinantis, paauglišką bendruomenės spontaniką tramdantis Venclovos žvilgsnio konstruktyvumas („nemėgstu šizofreniško asmenybės susidvejinimo,“ – antilibidinė nuostata, nors froidizmą saikingai toleruoja), – atsparus ir kosmopolitinio postmoderno reketui, nes bendraemocinius valstybingumo ir kūrybos problemų skaudulius kvalifikuotai skrodžia anaip tol be naivios politikierystės (plg. V. Kubiliaus paskutiniojo dešimtmečio rašinius Lietuvoje šia tema), naudodamasis būtent literatūrologinio numanymo, arba strategiškai sumanios diagnostės, precizika. Pastarąją maitina vidujai nepalenkiamas kūrybinės atminties,

intelektualinių jos modeliavimų bagažas (ir J. Lotmano aplinkos pamokos, ir knygos civilizacijos – o ne liaudiškumo / laukiniškumo natūralizacijos) – suformuota kultūrinio universalizmo stiprybė. „Iš dalies kaimui esu kurčias“, – toks akademinis Venclovos estetizmas, nukreiptas prieš aušrininkų lygio kraštotyrimo lituanistinio darbo monopolį, išsikėtojusį ir moksle, ir kūryboje, gali būti širdies skausmas tautinio rezervato ūkvedžiams. Šia stiprybe Venclova ir skiriasi nuo emociškai agresyvių, liturginių diletantizmu, savo ir genties pseudodidybe užsizaidusių peštukų Lietuvoje. Jeilio profesorius laisvas ir nuo kultūrinio sklerotizmo, ir nuo subjektyvistiškai neatsakingų, intelektualinę mažakraujystę propaguojančių avantiūrų („lotynų ir graikų klasikai suteikia poetinį impulsą visam gyvenimui“ [P. 205], – gal todėl iš pirmo žvilgsnio nelaukti ir netikėti reveransai antiklasikai, postmoderniai nedisciplinuotam K. Kavafui). Šiuo požiūriu pastarojo dešimtmečio lietuvių literatūriniai spaudai, kartais kupiūruojamai pagal provincializmo reikalavimus, o ne universalizuotą dvasią, Venclova (tiesa, kitomis progomis) taip pat negaili pastabų. Tačiau jis laisvas nuo kolektyvinio, lyriškai agrarinio sadomazochizmo bei iš šios tradicijos vaizdinių išsiritusių jausminių nuoskaudų ar popsiškai klestinčių politiškai stilizuoto skundimosi žanrų Lietuvoje.

Ir politines diagnozes, ir kultūros raidos simptomus minėtoji stiprybė leidžia prognozuoti ne kaip neviltyje parklupusius pseudoheroikos numerius, o kaip vis dėlto postkatastrofiškai evolucionavusios sąmonės („vilties formų“) ir kūrybos išsilaikymui „pasmerktus“ žmonijos ištverties konceptus. Todėl tokia vertybinė Venclovos piramidė gali apsieiti (ir apsieina) ne tik be lengvapėdiškų eksperimentų su kalba (net P. Eluardui neteikiama jokiais pagarbos, net siurrealizmas, kaip toks, susilaukia kaltinimų (kiek perspaustų; iš tiesų jie tiktų greičiau ne jam, o prie šios avangardinės magistralės prisiplakusiems bei ją diskreditavusiems) ar nemotyvuotų žaidimų su metafizika (žeminių vizionierystė Venclovai taip pat nėra *ars poetica* viršūnė). Tokiu būdu eilėraščio-mėninės dvasios

/ kalbos politikos koncentrato – kaip ir paties politinio tvarkymosi – meninį patrauklumą poetui ir liudija, ir lemia estetinė savidisciplina išugdytas intelektualinių sprendimų įtampas dramatiškas (taškai A. Nykos-Niliūno, iš dalies H. Radausko kūrybos estetikos flangui, kurį Lietuvoje pastaroju metu siekia sumenkinti, atmesti, isteriškai diskredituoti pavydo neurozių iškamuotos personas).

Verbališkai tikslus rašytinio galvojimo diskursas Venclovai nėra biurokatiškai sustyguoto scientistinės konjunkčūros ar ydingos meilės formaliesiems metodams išmonė (kaip kad nutinka satelitiniais šios pakraipos gladiatoriams (ir gladiatorėms) Lietuvoje). Nors palankumas amatui akivaizdus („disciplinuota poezija – amatas“, grindžiamas tikslumu, „apgalvota kompozicija“ etc. [P. 196]), tačiau „vidinė logika“ suprantama kaip sugestyvi patirties tikslumo ekstrema kalboje, estetinis „metodologinio griežtumo“ magnetizmas, o ne vien prieraiši „struktūralizmo dinosauro“ ištikimybė motininiam gramatinių sankcijų / sandėrių monstrui. Todėl ir pats Venclova, pavyzdžiui, Radausko kūryboje aptinka poetiškai nefunkcionalių kalbos audinių. Nors aktyviai nemėgsta S. Dalį, M. Shagalio tipo menininkų priešpriešos „simetrijai, sandorai, saikai“ – gal dėl stiproko intelektualinio vienišumo savimonės: Lietuvoje poetas šliejosi tik prie dalies savo kartos – J. Vaičiūnaitės, – tačiau nei į jos, nei į jaunesnės „pamainos“ elitą bei hierarchijas sakosi jokiū būdu neįtelpas [P. 195]. Malonu girdėti, ir ačiū Dievui, kadangi nebūtina ir nereikia įtilpti. Tegu tai bus dar kartą minėtos stiprybės pliusų pasekmė, o ne minusinis momento melancholijų triumfas.

Ir poetinio meno prigimtį Venclova ne saldofoniškai / neoklasiškai uždaro formon, o intymiai patalpina kalboje – anot jo, gėdingame, todėl epiškai / apeigiškai neišviešinamame individuacinės slaptumos apgyvendinimo, tai yra jos drovumą verbališkai nušlifuojančios, išdrąsinančios – tačiau ne siurrealiai išsidrąskiusios – išsklaidos akte. Kalba tampa egzistencine egzodinio netekties būvio savijautos ir raiška, ir šaltinių – tremtiškuoju tuštumos, kaip

didžiam emigraciniame / iniciaciniame Nieke įsikūnijusios patyriminės kūrybos Visko, balsu. Todėl suprantamas (nors taip pat kiek netikėtas) atvirumas, prisipažinimas ir drauge ugnies į save iššaukimo efektas dėl pabrėžtinų simpatijų ne tik jau minėtam Kavafui, bet ypač dėl reveransų D. Thomasui – kažkuo panašus į Pasternaką, bet kažin kuo jį net lenkia [P. 270]. Taigi kad taip, nes vis dėlto antipodai – kaip A. Mackus su Radausku. Tad negali nelenkti. Regis, Venclova nejučiomis įteisina lietuvių literatūroje klasišinę / romantinę kūrybos estetinės atskaitomybės / atsakomybės kriterijų sampratą, kur galioja ne liaudinio / lyrinio akomponavimo logika, o tam tikra prasme moderni, viršalternatyvinė žodžio meninės būties ekstatika: tuomet jos interesų orbitoje (arba Venclovos simpatijų akiratyje) iš pirmo žvilgsnio keistai dera C. Norvydas, F. Garsia Lorca, Mackus, Nyka-Niliūnas, P. Morkūnas, V. Kušneris, L. Buniuelis; nors, kita vertus – nieko keisto, jeigu nesimeldžiama nei T. S. Eliotui, nei juo labiau E. Canetti, jau nekalbant apie „anarchistines“ M. Foucault, J. Derrida inovacijas (negatyvus Venclovos santykis su jomis gali būti suprantamas, nors didžiavimasis antilakaniškumu, manytume, nerekomenduotinas ir neteiktinas). Verčiau tegu L. Wittgensteinui bus sakoma taip, o ne, tarkim, – Br. Radzevičiui (nelabai aiškus santykis su neohaidegerišku kvalifikuojamu A. Šliogeriu). „Intelektualinis autentiškumas“ Venclovą žavi ir nobelistės V. Šimborzskos eilėraščiuose; traukia biblinės žodžio virtimo kūnu procedūriškumo dikcijos ir rytietiško gymio antisimuliakrai, o ne lengvatiniai lengvatikystės bilietai į literatūros piemenėlių diskotekas ar „übermensch'ais“ save tituluojančių dalies „dirvininkaujančių“ lietuvių poetų grimasos.

Tokios nuostatos tarpais vis dėlto dvelkteli neoracionalistine, kiek kategoriška prieštara hermeneutinės kilmės interpretuotėms, siurrealistinio verlibriškumo laimėjimams bei laisvėms; o kartais pernelyg išaukštinami tie autoriai bei vertybės, kuriuos klasifikuojant, tebuvo norima pastatyti juos į deramą vietą: pavyzdžiui, S. Gedai taikoma oberiutų kartelė ar tik nebus per aukšta – juk nėra nei socialiai, nei

marginaliai palaimintų oberiutiškų kūrybos įsiskaudėjimų šio poeto kalboje?; tačiau intelektualinis paties Venclovos demokratizmas ne etnolingvistiškai vulgarus ar diktatoriškas, juolab ne „dvasios mokslus“ kompromituojanti piktybiška dergliava ar vienašališka teorinio mušto patvaldystė (nesenkanti lietuviškųjų „intelektualinių“ refleksijų gysla). Sakymas *manau, kad...* skiriasi nuo išoriškai apgaulingų lipšniai tušuojamo beapeliaciškumo imperatyvų (*o jūs, vaikai, taip darykit, kaip mes, patyrusieji, darome ir liepiame jums daryti...*), tai yra lietuviškąją lituanistinę praktiką įrėminusių „didžiųjų“ Tėvų ir „didžiųjų“ Motinų lobistinių (san)tvarkų. Venclova *mano*, tačiau vaikams nenurodinėja ir neįsakinėja. Juolab šio autoriaus tekstai nėra aikštinga informacijos pertekliaus švaistūno labdara Lietuvai, net jeigu ši, kaip ir jos poetinė egzistencija, nėra patyrusi „laipsniško, nenutrūkstamo linijinio raidos kelio“ [P. 186]. Konstatuojamos fundamentinės ir kūrybinės laikysenos spragos, kuomet nėra išsivysčiusių individuacinių *linijų* (kokia tuomet XX amžiaus lietuvių poezija apskritai, jeigu ji punktyru intonuodamasi tebeapabrėžia „kolektyvines vertybes?“ [P. 186]). Kada liausis šių klonavimas unifikaciniu ideologinių metamorfozių ir metastaziškai konjunktūrinio nuobodžio konformizmu, kurio liūnas, žiūrėk, Lietuvoje įtraukia ne tik pavienes „žvaigždes“, bet ir išstisias kūrybines sąjungas ar net akademinės lituanistikos institucijų mokslo tarybas? Istoriniu fragmentacijos fatalizmu paženklintus tautiečius ir ypač poetinių jų „sąmoningumą“ Venclova pats gelbsti, laisvai disponuodamas veik viso poetinio, meninio, mokslinio žmonijos proceso duomenų medžiaga, kuri jam leidžia kitaip **matyti / permąstyti** vertybes, tautas bei jų kultūrinės kūrybos genofondus. „Užsikonservavę savo pačių sultyse, toli nenueisime“, – aksiomiškai samprotaujama, turint galvoje tebeikoninamą punktyriškumą, epizodiškumą paveldą ir vaikiškai gailų (ir drauge vis dar patriotiškai agresyvių?!) kai kieno požiūrį į žydus, rusus, lenkus Lietuvoje.

Venclova neįtikinėja ir nediktuoja gimtam kraštui, o savo paties, kaip intelektualo, veiklos

visuma išbyloja egzistencinį *manau, kad...* varianto pagrįstumą, tai yra pačius natūraliausius galimybių rinkimosi būtinumo ir drauge tokios sėkmės strateginio neišvengiamumo garantus. Tačiau su iš esmės modernaus planetos piliečio amplua nelekiami beatodairiškai per egzotiškas pasaulio bombas, o įsiartikuliuojama humanistinė intelektualinės veiklos plejados, skelbiamas savos rūšies pašlovinimas PADORUMUI. Tarsi teirautųsi: ar girdite, apsukrūs raudonskruosčiai berniukai bei komersantiškos *chamuvkos* – naujieji lietuviai, skorpioniška šeimininkaujantys ne tik verslo, bet ir kūrybos, mokslų tėvonijose? Šis Venclovos akcentuojamas padorumas išsirutulioja į ontologiškai stiprius krikščioniškosios humanitaristikos subtekstus: „Nesu etinis reliatyvistas“, – pabrėžia, tarsi dar kartą klausytų: ar girdite? Tegu tai bus romantinė ikipostmoderniosios laikysenos-inteligeniškumo kraujuje pozicija, klasikinė *manau, kad...* elgesio dvasios evangelija, o ne reklaminiis „gyvenimo filosofija“ imituojas triukas ar ritualinėmis demagogijomis išauklėti naujojo vertelgiškumo užkratai, ypač populiarūs tarp visų rūšių šoumenų arba tiesiog moraliniams skrupulams šarvus užsiauginti spėjusių konvertų Lietuvoje.

Moralinio biografinio padorumo atestavimas (ypač A. Churgino atveju) eliminuoja politinį kultūrinį valenrodizmą kaip vis dėlto kokčiai konformistinę paraasmėnbinės kilmės laikyseną. Šiame kontekste Venclovai nesuprantama nei putininė „etika“, anei jos esminės detales (re)tušuojantys, todėl „autoritetingai“ ją apologizuojantys (ginantys) mūsiškio – aiškiai pernešiotų vertybių – olimpo diskžokėjai.

Venclova pats jaučiasi tikrovę išbandęs „smegenimis, akimis, kūnu“, – nekaltina jos nepatyrusių, todėl jį patį (kaip ir Nyką-Niliūną) knygiškumu kaltinančių („reprezentatyvi“, pabrėžtinai garsiai iš naujųjų politikos ir meno propagandistų pusės švokščiamą nesąmonė), tik savaime sudeda taškus ant „i“, parodydamas, **kas yra kas** Lietuvos bei pasaulio realybeje ir ko galima būtų laukti, praktiškai modeliuojant teorinę idealybę: pavyzdžiui, ką duotų ar galėjo duoti ne marksizmo – froidizmo takoskyra, o

hipotetinės šių paradigmų jungtys – viena iš labiausiai imponavusių XX amžiaus antrosios pusės Vakarų protui formų (kuri knygoje gal kiek per lengvai nurašoma). Tad Venclova labiau nei kas kitas iš XX amžiaus politinės kultūrinės emigracijos atstovų autentiškai įsistruktūroja į kataklizmų, verčių ir pasaulėžiūrinių grumtynių areną, globalią totalitaristinių veiksnių apsprestį, aptikdamas joje tragediškas *vilties formas* – kaip intelektualinės būties demokratizmą dėsningai sergstinčias bei jas visada išgelbstinčias išeitis. Antifašizmas, disidentinis antikomunizmas (kaip ir Štromo atveju – ne tik privilegijuota drąsa po (iš pažiūros nomenklatūrinio) biografinės savisaugos (A. Venclovos, A. Sniečkaus) sparnu, o politinių paralelių ir globalinio konteksto grožis – savimi patirtas / sukurtas politinis / poetinis „totalitarinės žiemos“ atitikmuo, kūrybos topas, kurio tikrai neturi atsargieji, todėl vertas, kad būtų žinomas kaip patikima Rytų Europos arealo reprezentacija (analogiškai 2000-ųjų nobelisto, gyvenančio Paryžiuje – Gao Xingjiano įvertinimui). Venclova, XX amžiaus lietuvių intelektualinės emigracijos atstovas, turi moralinę teisę bei įdirbį priminti poeto mokslininko balsu, išvengdamas lietuviškojo pamokslininko intonacijų ar „naglumo“ prisipaišyti sau rezistencijas, rezidencijas, karališkas pensijas ir panašiai, todėl giminiškas A. Camus, taip pat ne knyginio ir ne avantiūrinio stoicizmo žavesiui; „Atsakas į Hitlerio iššūkį buvo Thomas Manas“ [P. 132]. Ar girdite? Visada privalo atsirasti (ir atsiranda, e(li)tinio užnugario tekstūra, o ne žinybiškoji plikų smerkimo ar glostymo afišų *summa summarum*. Todėl: „neturiu nei noro, nei reikalo demonstruoti savo rezistencinius kredencialus“ [P. 170]. Užtat kitiems, jų nevertiesiems, būna padidintas ir noras, ir reikalas. Tik tokius deko statinius išmontavus, susiformuoja prevencija moralinei išdavystei, kuri savo ruožtu įtikimai persilieja į estetinės atsakomybės plotmę, idant kūryboje nebūtų išduodamas, anot knygos autoriaus, atsakingas pokalbis su Dievu, savimi, gimtąja kalba ir tradicija [P. 195]. Taip apie poetinės kūrybos politiką, kurioje be šio užnugario įsisiautėtų neatsakingumo ir eksperimentų savivalė,

vadovėliškai proletkultiški kultūrinio imuniteto neįgijusios patirties ir revoliucingų *mass media* fokusų vajai. Venclova juos įvardija ir eilėraščių, ir gyvenimo tekstų grafomanija (savaimė aišku, nei smegenimis, nei kūnu, nei akimis nepatirta, o tik ambicijomis disponuojanti, lengvai nusiritanti iki pavienių „tamsuliško plūdimosi“ mutacijų). Politikoje jų savininkams nesvetimas nerealių, nebuvusių nuopelnų prisiskyrimas, pri(si)rašymas, kuris Lietuvoje nūnai tampa provincialiomis lenktynėmis dėl disidentizmo privatizacijos (analogija su sovietmečio anekdotais, kuomet aiškėjo, jog iš tikro Lietuvoje nėra buvę tiek grindų, kiek audroms nurimus išlindo pogrindininkų), ar (kai kieno) ekstensyvus konjunktūros organizavimas dėl tarptautinio įvertinimo laurų – ypač prabilus kur kas realesniems, tokio įvertinimo tikrai vertiems pretendentams. Turiu galvoje eunuchų šokį aplink nobelinį Venclovos garo katilą Lietuvoje, kur situacija įdomi savo neaiškumu – ar įniršę bei išsiplūdę pereinamojo laikotarpio publikos aktyvistai grįš kada į savo vietas, ar eis iki juodai pergalingo finišo. Regis, eis, nesustodami iki pat privatizuojamos apokalipsės. Išgelbėti nuo nešvarumų gali tik atvirumas pasauliui (literatūrinis *urbi et orbi*) – kaip vertybinis kūrybos žmogaus įtampos arbitražas, kuris jokiais aplinkybėmis nesusitaikys su naivumu, ritualais, stereotipais ir nepasiduos mitų nelaisvėn. Poetas, ypač kritikas, Venclovos įsitikinimu, privalo būti savotiškas kontekstinės tikrovės laidininkas, vengiantis savoms prekėms kompromisiškai taikomų papigintų tarifų. Du Venclovos interviu knygoje šia tema ypač svarūs, reikšmingi snūduriuojančiai lituanistikai: vienas jų jau anksčiau skelbtas „Kultūros baruose“; jis įtrauktinas į lituanistinių studijų programas ir tiesiog literatūrologinės monografijos teisėmis rekomenduotinas kaip privalomos lektūros pozicija; joje mums (ne)laukiamai kitaip prabylama apie V. Mykolaitį-Putiną, S. Nėrį, B. Sruogą, K. Binkį, V. Mačernį. Kultivuojamos revizionistinės kioniškumo iniciatyvos, – net jeigu būtų (jau ir yra) desperatiškai atmetamos, vis tiek malonus tiesos sakymas, negailestingumas kaip vertybinės prasmės žiaurumo pamoka

(žinoma, be sandėrių su A. Artaud, Foucault akivaizdomis, kuriomis naudotūsi Venclova svetima hermeneutinė psichoanalizė). Užtat šiam autoriui artima aktyvi ataka prieš neskaidrią dividendų politiką ar lakavimo įpročius esminių pervartų gimtajame krašte laikotarpiais. Venclova bene bus vienintelis, Sąjūdžio euforijos pradžioje piktinęs elektoratą realiomis – o ne submirazinėmis – Lietuvos laisvės prognozėmis, viršalternatyviškai gesinęs politinių putėsių aistras bei aiškiai įvardijęs nepamatuotų sprendimų pasekmes. Žinoma, niekas tuomet neklausė intelektualo perspėjimų apie neišvengiamus juodosios rinkos sunkmečius ir kad būtent reikėjo profesionaliai, o ne „patriotiniu“ liežuviu pasirengti. Šiandien restauruojamos ikikarinės struktūros, padaliniai, organizacijos, dažniausiai tenkinant vadybinio snobizmo fantazijas, o ne realius modernios valstybės poreikius... Venclova tam niekada taip pat nepritarė; laiku įspėjo ir Gedą, kaip naujosios nomenklatūros „kankinį“, kad gali susilaukti antrojo E. Mieželaičio lemties (visų mūsų ir Lietuvos (ne)laimei, bene jau ir bus susilaukęs, be to, dar pagreitintais tempais).

Tai nereiškia, kad Venclova Lietuvai yra nekvestionuojamo rango bei išpaikintos visažinystės ekspertas (tokio plauko ir be realybės, ir be idealybės jausmo savižudžių per dešimt metų Lietuva prisižiūrėjo pakankamai), kadangi iš paties profesoriaus pusės nematyti piknaudžiavimo atsaiderystės megalomanijomis anei mėginimais šokdinti Lietuvą užsidėjus privilegijuoto neutraliteto karūną.

Todėl jis tik dažniausiai stebėtinai tiksliai bei taikliai įvardija daiktus ir Lietuvoje, ir pasaulyje, supainiodamas kortas ypač tiems, kurie pratę vien prie palaikymų bei pagyrų ir laukia Lietuvoje itin madingo pašventinimo, net jeigu tai akivaizdi nesąmonė, kaip pasakytų Nyka-Niliūnas, arba tiesiog idiotizmas, kaip įvardija Venclova, pridurdamas, jog tokiais atvejais mažų mažiausiai „norisi reaguoti“. Mes pridurtume: tokiais atvejais aktyviai reaguoti reikia, tiesiog būtina, nes lietuviškasis intelektas kol kas retokai pataiko išėti į civilizuotą kūrybos ir politikos iliuminacijų gatvę.

Ramutis Karmalavičius